

Олександр Іванович Франко
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

ORCID 0009-0006-9510-927X

e-mail: franko@suem.edu.ua,

Приватний заклад вищої освіти «Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова», м. Черкаси

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ КОРПОРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ В АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВАХ

Вступ. Постановка проблеми. В умовах сучасної економіки, що характеризується високою конкуренцією, динамічністю ринкових умов і швидкими змінами в законодавчому регулюванні, корпоративний контроль в акціонерних товариствах стає однією з найважливіших складових їх успішного функціонування. Ефективний корпоративний контроль забезпечує належне управління підприємством, захищає інтереси акціонерів та сприяє стабільності фінансових показників. Проте, незважаючи на очевидну важливість цієї проблеми, існує недостатня теоретична розробленість концептуальних підходів до визначення економічної природи та сутності корпоративного контролю.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що корпоративний контроль є ключовим механізмом, який впливає на прийняття управлінських рішень, розподіл ресурсів та стратегічний розвиток акціонерних товариств. У зв'язку з глобалізацією ринків та інтеграцією в міжнародну економіку, питання про ефективність корпоративного контролю, його структуру та механізми стає ще більш актуальним. Це вимагає від дослідників детального аналізу існуючих теоретичних підходів, їх порівняння та виявлення найефективніших практик.

Таким чином, дане дослідження спрямоване на виявлення та систематизацію теоретичних підходів до визначення економічної природи та сутності корпоративного контролю в акціонерних товариствах. Це дозволить не лише поглибити наукові знання у цій галузі, але й розробити рекомендації для практичного застосування, що підвищить ефективність управлінських процесів у корпоративному секторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років корпоративний контроль в акціонерних товариствах став предметом активного наукового аналізу, що відображає зростаючу актуальність цієї теми у контексті глобальних економічних змін. В численних публікаціях дослідники звертаються до різних аспектів корпоративного контролю, включаючи його структуру, механізми реалізації, вплив на ефективність управління та інші суттєві фактори.

Проблематика корпоративного контролю активно досліджується фахівцями в сферах управління, економіки та юриспруденції. Основна увага приділяється аналізу таких феноменів, як корпоративне управління, корпоративні суперечки, захист прав учасників конфліктів, а також угоди злиття та поглинання.

Також значна увага приділяється зарубіжній практиці корпоративного управління. Механізми її функціонування були предметом дослідження таких іноземних науковців, як Колін Мейер та Марек Хессель [12].

В Україні тема корпоративного контролю в акціонерних товариствах отримує дедалі більше увагу з боку науковців, які досліджують як теоретичні, так і практичні аспекти цього питання. До таких науковців можна віднести наступних: А. Босак [9], А. Воронкова [8], З. Гаталяк [9], В. Гончаров [2], О. Гуцалюк [26-28], В. Євтушевський [3], Д. Задихайло [4], О. Кібенко [4], К. Ковальська [7], Г. Козаченко [8], М. Колісник [9], Е. Коренів [8], О. Кузьмін [9], О. Муқан [9], Г. Назарова [14], О. Осипенко [15], О. Скибінський [9], І. Чернобай [9], А. Черпак [23].

Виділимо кілька основних напрямків, в яких працюють зазначені українські вчені:

1. Теоретичні засади корпоративного контролю. Дослідження, зосереджуються на визначенні концептуальних основ корпоративного контролю. Автори аналізують різні теоретичні підходи та їх адаптацію до умов українського ринку.

2. Аналіз практики корпоративного управління. Роботи присвячені аналізу практики корпоративного управління в українських акціонерних товариствах. Вони досліджують, як існуючі механізми контролю впливають на фінансову стабільність і конкурентоспроможність підприємств в умовах нестабільної економічної ситуації.

3. Вплив зовнішніх факторів. Окремі дослідження аналізують вплив зовнішніх факторів, таких як економічна політика держави та міжнародні тенденції, на практику корпоративного контролю в Україні. Дослідження підкреслюють важливість адаптації стратегій управління до змінюваних умов.

4. Інноваційні підходи до управління. Дослідження фокусуються на впровадженні інноваційних технологій у процеси корпоративного управління. Автори аналізують, як цифровізація та нові інформаційні технології можуть підвищити ефективність корпоративного контролю.

Таким чином, українські вчені активно досліджують різні аспекти корпоративного контролю в акціонерних товариствах, що сприяє розвитку теоретичних знань та практичних рекомендацій для підвищення ефективності управлінських процесів в Україні. Дані дослідження створюють основи для подальшого ви-

вчення і вдосконалення корпоративного контролю, що є особливо важливим в умовах сучасних економічних викликів.

Метою статті є аналіз існуючих теоретичних підходів до визначення економічної природи та сутності корпоративного контролю в акціонерних товариствах, що дозволить виявити ключові концепції та їх особливості.

Виклад основного матеріалу. Акціонерні товариства, завдяки своїй економічній ефективності, стали провідною організаційно-правовою формою великих корпоративних підприємств у світі. Одним із ключових чинників успішної діяльності таких товариств є ефективне управління з боку акціонерів. Важливо зазначити, що цілі та майнові інтереси власників компанії зазвичай найбільш узгоджені з інтересами самого підприємства. Це забезпечує гармонійний розвиток акціонерного товариства та сприяє досягненню його стратегічних цілей.

Корпоративний контроль в акціонерних товариствах є ключовим елементом, що забезпечує ефективність управління та стабільність функціонування підприємств у сучасних економічних умовах. Корпоративний контроль не лише гарантує реалізацію прав акціонерів, а й визначає механізми взаємодії між різними учасниками процесу управління. У контексті глобалізації та динамічних змін на ринках важливою є роль корпоративного контролю у забезпеченні стабільності фінансових показників і підвищенні конкурентоспроможності [12].

Контроль у менеджменті є управлінською діяльністю, що має на меті кількісну та якісну оцінку результатів роботи організації. У цьому контексті контроль визначає ступінь відповідності між фактичними показниками та запланованими або нормативними значеннями, виконуючи інформаційну та оцінювальну функції. Менеджери реалізують такі функції, як планування, організація, мотивація, регулювання та контроль. Слід зазначити, що термін «контроль» у контексті менеджменту має інше значення, ніж у випадку, коли він вживається для опису взаємовідносин між акціонерним товариством і його акціонерами. Це підкреслює різноманітність аспектів контролю і його важливість у різних сферах управлінської практики [15].

Проте акціонери, інвестори, кредитори, громадськість і державні органи не займаються безпосереднім управлінням корпорацією у загальному сенсі, що включає фінансові, виробничі та кадрові аспекти. Замість цього їхній вплив на діяльність компанії реалізується через конкретні елементи та об'єкти, що викликають їхній інтерес. Акціонери, наприклад, через свої права голосу на загальних зборах можуть впливати на стратегічні рішення компанії, такі як зміни в управлінні чи фінансовій політиці. Інвестори, у свою чергу, оцінюють ефективність управління та можливості прибутку, що може сприяти або перешкоджати залученню капіталу.

Кредитори, які надають фінансування, зацікавлені в забезпеченні своєї повернення та дотриманні фінансових зобов'язань компанії, тому їхній вплив може проявлятися через умови кредитування та моніторинг фінансових показників. Громадськість та державні органи також відіграють важливу роль, оскільки можуть впливати на репутацію компанії та регуляторне середовище, у якому вона функціонує.

Наприклад, громадськість може піднімати питання соціальної відповідальності та екологічної стійкості, тоді як державні органи встановлюють нормативи, які компанія зобов'язана дотримуватися.

Отже, хоча зазначені групи не мають безпосереднього контролю над щоденною діяльністю корпорації, їхній вплив на рішення та стратегії компанії є суттєвим і не може бути проігноровано. Цей вплив створює складну мережу взаємовідносин, яка визначає, як компанія реагує на зовнішні фактори та адаптує свої внутрішні політики.

Відтак, вважаємо, що корпоративний контроль відіграє ключову роль у системі корпоративного управління, яка покликана забезпечити збалансованість інтересів усіх учасників корпоративних взаємовідносин. Це важливо, оскільки різні сторони, такі як акціонери, менеджери, кредитори та інші зацікавлені особи, можуть мати суперечливі цілі та очікування щодо діяльності підприємства.

Основними компонентами системи корпоративного контролю є дві підсистеми: зовнішній контроль і внутрішній контроль. Таким чином, корпоративний контроль, через взаємодію зовнішніх і внутрішніх механізмів, сприяє формуванню здорового корпоративного середовища, що забезпечує стабільний розвиток і довгострокову конкурентоспроможність компанії. Збалансування інтересів усіх учасників сприяє не лише стабільності самого підприємства, але й формуванню довіри з боку суспільства та інших зацікавлених сторін.

Оскільки корпоративний контроль є ключовим у системі корпоративного управління, то важливо визначити в першу чергу поняття корпоративного управління.

У статті 1 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» є офіційне визначення поняття корпоративного управління, під яким розуміється система відносин, що визначає правила та процедури прийняття рішень щодо діяльності господарського товариства та здійснення контролю, а також розподіл прав і обов'язків між органами товариства та його учасниками стосовно управління товариством [18].

Варто зазначити, що управління акціонерним товариством в основному здійснюють акціонери, які є власниками простих акцій. Власники привілейованих акцій, хоча й мають певні привілеї, зокрема переважне право на отримання дивідендів і першочергові виплати у разі ліквідації майна, участь у загальному управлінні корпорацією здебільшого обмежена. Вони можуть брати участь у голосуванні на загальних зборах лише в окремих випадках, які передбачені частиною 5 статті 26 Закону України «Про акціонерні товариства» [16]. Також можливо, що статут приватного акціонерного товариства містить інші положення, що регулюють їх участь у управлінні.

Що стосується безпосередньо поняття «корпоративний контроль», то із позиції сучасної доктрини він розглядається як функція корпоративного управління у господарських товариствах, а також як «можливість визначати волевиявлення корпорації відповідно до волі та інтересів» певної особи [9].

Також, у сучасному загальноприйнятому розумінні корпоративний контроль в акціонерних товариствах визначається як правомочність акціонерів або

їх групи впливати на рішення, що приймаються вищим органом акціонерного товариства – загальними зборами, а також отримувати прибуток від діяльності підприємства [1]. Цей термін вперше з'явився у 1932 році в роботі американських економістів Адольфа Берлі та Гардинера Мінза, які опублікували спільне дослідження під назвою «Сучасна корпорація та приватна власність» («The Modern Corporation and Private Property») [25, с. 85].

Автори розглядають корпоративний контроль як можливість обирати або усувати кандидатів до ради директорів компанії. Ця інтерпретація могла б бути прийнятною, якби контроль обмежувався виключно діяльністю ради директорів. Однак, у сучасних умовах управління підприємством не здійснюється безпосередньо виконавчим органом. Згідно з частиною 1 статті 32 Закону України «Про акціонерні товариства», саме загальні збори акціонерів є вищим органом управління акціонерним товариством [16].

Контроль за діяльністю господарського товариства, який здійснюється власниками, керівництвом та державними органами, має на меті забезпечення надійної інформації для зацікавлених сторін, таких як акціонери, інвестори, працівники та суспільство. Цей контроль також сприяє захисту та збереженню цінних ресурсів, включаючи вкладений капітал. Ефективність контролю визначається системою, яка включає в себе правовий режим, процес прийняття управлінських рішень, права власників, надійну фінансову звітність і корпоративну культуру. Таким чином, належне функціонування цих складових є критично важливим для успішного управління та розвитку товариства [4].

З іншого боку, корпоративний контроль можна розглядати як наявність певної кількості прав в акціонерному товаристві, які забезпечують постійний вплив на стратегічні управлінські рішення, а також їх формування та реалізацію [22].

У цьому контексті контроль пов'язується із правами на акції та можливістю управління цими активами. Багато українських дослідників розглядають корпоративний контроль через призму зазначених аспектів, ототожнюючи його з системою корпоративного управління.

Дослідники також поділяють корпоративний контроль на різні типи, такі як інсайдерський та аутсайдерський, а також виділяють англоамериканську, західноєвропейську (німецьку) та японську моделі.

Окрім того, вони враховують специфіку країн із перехідною економікою. Цей підхід знайшов відображення у працях таких вчених, як В. Євтушевський [3], Г. Козаченко [8], А. Воронкова [8] та Е. Коренев [8]. Однак автори цих досліджень не завжди враховують, що система управління, притаманна кожному товариству, визначає специфіку виконання управлінських функцій контролю. Тому ототожнювати ці два поняття може бути не зовсім коректно, на наш погляд.

Г. Назарова зазначає, що питання контролю над власністю суттєво впливає на характер взаємодії між учасниками корпоративного контролю. Вона підкреслює, що відносини власності, притаманні українському суспільству, визначають розподіл влади в кожному товаристві, а також його політику і стратегічний розвиток. Таким чином, в умовах кризи механізми корпоративного управління залишаються орієнтованими на забезпечення реалізації прав власності та

формування відповідних структур корпоративного контролю [14].

А. Смітюх визначає «корпоративний контроль» як здатність окремих учасників або їх групи здійснювати правовий вплив на управління справами корпоративного підприємства [20.]

Т. Зайцева у своїх дослідженнях пояснює це поняття як гнучку систему, яка забезпечує інтереси різних учасників корпоративних відносин. Вона сприяє запобіганню виникнення корпоративних конфліктів, визначаючи вплив різних груп учасників на управлінський процес і організацію корпоративного управління в акціонерних товариствах [5, с. 9].

Багато дослідників розглядають корпоративний контроль через призму впливу. Наприклад, І. Лукач трактує корпоративний контроль як здатність одного суб'єкта господарювання забезпечувати вирішальний вплив на прийняття рішень підконтрольним суб'єктом у випадках, передбачених законодавством [11, с. 120].

Деякі науковці трактують корпоративний контроль як складову управлінської функції. В. Чаус визначає корпоративний контроль як підсистему корпоративного управління, яка спрямована на балансування інтересів учасників корпоративних відносин під час їхньої участі в діяльності компанії [21, с. 369].

О. Чуб зазначає, що корпоративний контроль це можливість приймати управлінські рішення та здійснювати контрольні функції [24, с. 54].

А. Черпак визначає корпоративний контроль як управлінську функцію, що здійснюється власниками та іншими зацікавленими особами, які мають право на отримання інсайдерської інформації про акціонерне товариство. Цей контроль дозволяє їм впливати на прийняття управлінських рішень [23, с. 12].

І. Ігнат'єва та О. Гарафонова також розглядають корпоративний контроль як одну з специфічних форм контролю та управлінську функцію [6, с. 353]. Вони стверджують, що корпоративний контроль включає не лише внутрішні управлінські взаємовідносини, але й зовнішні. На їхню думку, це поняття не слід розглядати в вузькому контексті. Автори відносять до суб'єктів корпоративного контролю не тільки учасників, що визначаються за розміром акцій, але й менеджерів, працівників підрозділів, ревізійну комісію, службу внутрішнього аудиту, збори засновників, збори власників, а також органи державної влади, територіальні громади і представників громадськості [6].

О. Беляневич та А. Мягкий визначають корпоративний контроль, описуючи різні способи його реалізації. Вони зазначають, що корпоративний контроль – це можливість впливати на господарську діяльність товариства через методи, що передбачені законодавством та локальними актами підприємства. Це включає:

- реалізацію права володіння або користування всіма активами чи їх частинами;
- формування складу органів товариства;
- укладання правочинів, що визначають умови господарської діяльності;
- надання обов'язкових до виконання вказівок;
- виконання функцій органу товариства [1, с. 164].

У таблиці наведені дефініції українських науковців щодо визначення економічної сутності та природи категоріального поняття «корпоративний контроль».

Дефініції українських вчених щодо визначення економічної сутності та природи категоріального поняття «корпоративний контроль»

№ з/п	Автор	Трактування
1	О. Беяневич та А. Мякий	Корпоративний контроль – це можливість впливати на господарську діяльність товариства через методи, що передбачені законодавством та локальними актами підприємства [1, с. 164]
2	Т. Зайцева	Корпоративний контроль – це гнучка система, яка забезпечує інтереси різних учасників корпоративних відносин. Вона сприяє запобіганню виникнення корпоративних конфліктів, визначаючи вплив різних груп учасників на управлінський процес і організацію корпоративного управління в акціонерних товариствах [5, с. 9]
3	І. Ігнат'єва та О. Гарафоновна	Корпоративний контроль – це одна з специфічних форм контролю та управлінська функція і включає не лише внутрішні управлінські взаємовідносини, але й зовнішні [6, с. 353]
4	І. Лукач	Корпоративний контроль – це здатність одного суб'єкта господарювання забезпечувати вирішальний вплив на прийняття рішень підконтрольним суб'єктом у випадках, передбачених законодавством [11, с. 120]
5	Г. Назарова	Питання контролю над власністю суттєво впливає на характер взаємодії між учасниками корпоративного контролю. Вона підкреслює, що відносини власності, притаманні українському суспільству, визначають розподіл влади в кожному товаристві, а також його політику і стратегічний розвиток [14]
6	А. Смітюх	Корпоративний контроль – це здатність окремих учасників або їх групи здійснювати правовий вплив на управління справами корпоративного підприємства [20]
7	В. Чаус	Корпоративний контроль – це підсистема корпоративного управління, яка спрямована на балансування інтересів учасників корпоративних відносин під час їхньої участі в діяльності компанії [21, с. 369]
8	А. Черпак	Корпоративний контроль – це управлінська функція, що здійснюється власниками та іншими зацікавленими особами, які мають право на отримання інсайдерської інформації про акціонерне товариство. Цей контроль дозволяє їм впливати на прийняття управлінських рішень [23, с. 12]
9	О. Чуб	Корпоративний контроль – це можливість приймати управлінські рішення та здійснювати контрольні функції [24, с. 54]

Джерело: узагальнено автором.

Для узагальнення дефініцій корпоративного контролю, що надані українськими вченими, можна класифікувати їх за такими аспектами:

1. Корпоративний контроль як можливість впливу на господарську діяльність.
2. Корпоративний контроль як система, що забезпечує баланс інтересів.
3. Корпоративний контроль як специфічна управлінська функція.
4. Корпоративний контроль як вирішальний вплив на прийняття рішень інших суб'єктів у визначених законодавством випадках.
5. Корпоративний контроль як підсистема корпоративного управління.
6. Корпоративний контроль як функція власників та зацікавлених осіб.

Відтак можна побудувати узагальнену схему визначальних особливостей значення поняття «корпоративний контроль» (див. рисунок).

Такий підхід допоможе структурувати різні аспекти визначення корпоративного контролю на основі сучасних наукових джерел.

Контроль над господарюючим суб'єктом (юридичною особою) отримав законодавче визначення в ряді нормативних актів України, зокрема в Законах «Про захист економічної конкуренції» [19], «Про банки і банківську діяльність» [17], а також у новому Законі «Про акціонерні товариства» [16].

Зокрема у Законі «Про акціонерні товариства» термін «контроль» наводиться у значенні, наведеному

в Законі України «Про захист економічної конкуренції». Контроль визначений у Законі «Про захист економічної конкуренції», як можливість однієї чи декількох юридичних та/або фізичних осіб чинити вирішальний вплив на господарську діяльність суб'єкта господарювання чи його частини, який здійснюється безпосередньо або через інших осіб, зокрема завдяки: праву володіння чи користування всіма активами чи їх значною частиною; праву, яке забезпечує вирішальний вплив на формування складу, результати голосування та рішення органів управління суб'єкта господарювання; укладенню договорів і контрактів, які дають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління суб'єкта господарювання; заміщенню посади керівника, заступника керівника спостережної ради, правління, іншого наглядового чи виконавчого органу суб'єкта господарювання особою, яка вже обіймає одну чи кілька із зазначених посад в інших суб'єктах господарювання; обійманню більше половини посад членів спостережної ради, правління, інших наглядових чи виконавчих органів суб'єкта господарювання особами, які вже обіймають одну чи кілька із зазначених посад в іншому суб'єкті господарювання.

Пов'язаними особами є юридичні та/або фізичні особи, які спільно або узгоджено здійснюють господарську діяльність, у тому числі спільно або узгоджено чинять вплив на господарську діяльність суб'єкта господарювання. Зокрема, пов'язаними фізичними осо-

Рисунок. Визначальні особливості поняття «корпоративний контроль»

бами вважаються такі, які є подружжям, батьками та дітьми, братами та (або) сестрами.

Можливість однієї чи більше (декількох) пов'язаних юридичних та/або фізичних осіб чинити вирішальний вплив – спосіб відносин між суб'єктами господарювання, що характеризується відсутністю в особи, стосовно якої здійснюється вплив, здатності завжди незалежно (самостійно) визначати свою господарську поведінку на ринку [19].

Варто зазначити, що визначення терміна «вирішальний вплив» надається у «Методичних рекомендаціях щодо застосування поняття контролю», які були затверджені протокольним рішенням Антимонопольного комітету України 01.11.2018 року [13, с. 2]. Згідно з цими рекомендаціями, «вирішальний вплив» означає можливість однієї або кількох пов'язаних юридичних та/або фізичних осіб приймати рішення, що стосуються господарської діяльності іншого суб'єкта, і які впливають на загальні умови його участі в товарному обороті.

Аналізуючи зміст Закону України «Про акціонерні товариства», можна відзначити, що його положення дозволяють визначити механізми регулювання та специфіку відносин, що стосуються встановлення контролю в корпоративних підприємствах. Закон також передбачає обмеження, які головним чином спрямовані на захист прав міноритарних акціонерів.

Відповідно до українського законодавства, акціонери отримують додаткові правомочності в залежності від розміру їхньої частки у статутному капіталі товариства. Зокрема, досягнення або перевищення певного відсотка частки може надавати різні обсяги прав. Наприклад, 25% простих акцій і 25% плюс одна проста акція, 50% простих акцій і 50% плюс одна акція, а також 90% простих акцій і 90% плюс одна акція мають різні юридичні наслідки. Таким чином, однаковий

відсоток частки може супроводжуватися різними правами в рамках управління товариства.

Виходячи з викладеного, у відносинах корпоративного контролю можна виділити різні ступені, що свідчать про зростання впливу акціонера на управління акціонерним товариством. Це відбувається через збільшення його частки у статутному капіталі, що прямо корелює з рівнем контролю, який він може здійснювати.

Аналізуючи наукові праці по темі дослідження та Закони України, ми приходимо до висновку, що сучасний акціонерний контроль виступає як механізм управління діяльністю акціонерного товариства з боку його учасників. Цей контроль має кілька ключових ознак:

- наявність обов'язкових елементів, а саме суб'єкта та об'єкта контролю;
- підпорядкованість діяльності підприємства суб'єкту корпоративного контролю;
- спрямованість на досягнення визначених цілей у діяльності корпорації;
- урахування законних інтересів усіх акціонерів, включаючи захист прав міноритарних акціонерів.

Корпоративний контроль забезпечує владу учасників впливати на ухвалення корпоративних рішень через володіння часткою статутного капіталу. Він спрямований на регулювання і підтримку гармонійного балансу між правами та законними інтересами акціонерів та виконавчих структур товариства.

Корпоративний контроль у акціонерних товариствах відіграє ключову роль, оскільки він об'єднує інтереси різних груп акціонерів та виконавчого менеджменту. З одного боку, існують «гіганти» – акціонери, які мають контрольний пакет акцій та визначають стратегічний розвиток компанії, з іншого – міноритарні акціонери, чия участь у прийнятті рішень обме-

жена, а основна мета – отримання швидкого доходу з акцій.

Менеджмент акціонерних товариств також має свої специфічні інтереси, оскільки вони не тільки виконують рішення акціонерів, а й переслідують особисті цілі, зокрема отримання заробітної плати та бонусів, які іноді виписуються навіть у випадках, коли компанія не демонструє позитивних фінансових результатів. Згідно з дослідженнями, навіть у ситуаціях коли прибутковість компаній була негативною, топ-менеджери акціонерних товариств отримували значні бонуси.

Так, у 2019 році топ-менеджери у США та країнах Європейського Союзу отримали бонуси на загальну суму понад 1,2 трильйони доларів, незважаючи на те, що 34% цих компаній показали негативну прибутковість, а вартість акцій 47% з них знизилася до кінця звітного періоду [10].

По-друге, корпоративний контроль відіграє ключову роль у вирішенні конфліктів між мажоритарними та міноритарними акціонерами. Основна проблема полягає в розбіжностях інтересів: мажоритарні акціонери часто домінують у прийнятті рішень, визначаючи стратегічний курс компанії, тоді як міноритарні акціонери, не маючи значного впливу, змушені приймати рішення, які були вирішені без їх активної участі. Це ставить їх перед вибором: погоджуватися з домінуючою стратегією і отримувати короткостроковий прибуток від володіння акціями або відмовлятися від участі в акціонерному капіталі та вийти з компанії, тим самим уникнувши подальшої участі в конфліктах.

Таким чином, корпоративний контроль має забезпечувати баланс інтересів обох груп акціонерів, намагаючись не обмежувати амбіції мажоритарних акціонерів, але й задовольняти потреби міноритарних.

По-третє, корпоративний контроль відіграє вирішальну роль у забезпеченні стабільного та поступального розвитку акціонерного товариства. Завдяки цьому механізму можливе дотримання основоположних принципів ефективного управління. Крім того, корпоративний контроль допомагає спрямовувати діяльність менеджменту на довготривалий розвиток компанії, що може відрізнитися від короткострокових бажань акціонерів.

Наприклад, у ситуаціях, коли акціонери прагнуть негайно збільшити прибуток за рахунок скорочення персоналу, професіоналізм менеджменту може переважати. Вони розуміють, що такі дії можуть призвести до втрати кваліфікованих кадрів та в подальшому до зниження доходів. Такий підхід дозволяє менеджменту виступати з позицій довгострокової перспективи інтересів товариства, а не тільки задовольняти миттєві вимоги акціонерів.

Висновки. На основі проведеного дослідження теоретичних підходів до визначення економічної природи та сутності корпоративного контролю в акціонерних товариствах, ми прийшли до наступних висновків.

Корпоративний контроль є ключовою управлінською функцією, яка виконується власниками та іншими особами, що мають інтерес у діяльності акціонерного товариства. Дана функція забезпечує їм доступ до інсайдерської інформації та можливість коригувати управлінські рішення. Основна мета корпоративного контролю полягає у підтримці ефективного

зворотного зв'язку, що допомагає у відстеженні та корекції відхилень від стратегічних рішень, а також забезпечує оптимальне виконання завдань. Це сприяє досягненню цілей акціонерного товариства, визначених за інтересами учасників, через збалансування їх потреб та вимог.

Відмінною рисою корпоративного контролю в АТ від загальноприйнятої контрольно-управлінської системи в підприємствах є його орієнтація на підвищення ефективності акціонерних товариств. Це досягається через активний вплив на процеси, які балансують інтереси всіх зацікавлених сторін. Для цього створюється система корпоративного контролю, яка вирішує завдання, поставлені перед нею, на основі корпоративних принципів. Система складається з добре продуманих елементів та зв'язків між ними, що дозволяє не лише балансувати інтереси суб'єктів контролю, а й оптимізувати витрати ресурсів на проведення контрольних заходів, застосовуючи їх ефективно і з мінімальними втручаннями.

Суб'єкти корпоративного контролю включають фізичних та юридичних осіб, які мають право або можливість проводити регулярний моніторинг і впливати на об'єкти контролю. Цей вплив здійснюється через механізми, що відповідають умовам середовища та інтересам зацікавлених сторін, та включає коригування управлінських дій.

Загалом, корпоративний контроль в акціонерних товариствах є комплексною функцією, яка сприяє вирішенню конфліктів, підвищенню загальної ефективності та взаємодії між різними групами зацікавлених осіб, що забезпечує тривалий розвиток і стійкість компанії в динамічному бізнес-середовищі.

Список використаних джерел

1. Беяневич О. А., Мягкий А. В. Корпоративне управління за законодавством України: теоретико-прикладні проблеми: монографія. Київ: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2017. 320 с.
2. Гончаров В. М., Зось-Кіор М. В., Ільїн В. Ю. Корпоративне управління: навчальний посібник. Луганськ: Еталон-2, 2011. 645 с.
3. Євтушевський В. А. Корпоративне управління: підручник. Київ: Знання, 2006. 406 с.
4. Задихайло Д. В., Кібенко О. Р., Назарова Г. В. Корпоративне управління: навч. посібник. Харків: Еспада, 2003. 688 с.
5. Зайцева Т. Г. Організаційно-економічний механізм розподілу та реалізації корпоративного контролю в акціонерних товариствах: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04. – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Харків: ХНЕУ, 2008. 24 с.
6. Ігнат'єва І. А., Гарафонова О. Г. Корпоративне управління: підручник. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 600 с.
7. Ковальська К. В. Стратегія внутрішнього корпоративного управління на підприємствах України: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01. Київ, 2005. 18 с.
8. Козаченко Г. В., Воронкова А. Е., Коренев Е. Н. Основи корпоративного управління: навч. посібник. Луганськ: Вид-во СНУ. 2001. 367 с.

9. Кузьмін О. Є., Чернобай Л. І., Босак А. О., Скибінський О. С., Колісник М. В., Гаталак З. П., Мукан О. В. Корпоративне управління: навч. посібник. Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2004. 172 с.

10. Лоу Дж. Акціонерні товариства у США та країнах Європейського Союзу. Київ, 2020. 220 с.

11. Лукач І. В. Правове положення холдингових компаній: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 240 с.

12. Mayer K. The future of corporations and the economy of goals. *European Corporate Governance Institute – Finance Working Paper*. 2021. No 710/2020. *Forthcoming in Journal of Management Studies*. URL: <https://ssrn.com/abstract=3731539>.

13. Методичні рекомендації щодо застосування поняття контролю: Рішення АМКУ від 01.11.2018 р. URL: <https://amcu.gov.ua/npas/metodichni-rekomendaciyiyi-shchodo-zastosuvannya-ponyattya-kontrolyu>.

14. Назарова Г. В. Структура власності в моделях корпоративного контролю промисловості. *Фінанси України*. 2003. № 9. С. 62-70.

15. Осипенко О. В. Корпоративний контроль: експертні проблеми ефективного управління дочірніми компаніями. Книга 1. Встановлення корпоративного контролю. Київ, 2013. 119 с.

16. Про акціонерні товариства: Закон України від 27.07.2022 р. № 2465-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2023. № 18-19. Ст. 81. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1985>.

17. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5-6. Ст. 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

18. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків: Закон України від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 51. Ст. 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

19. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>.

20. Смітюх А. В. Корпоративне право у схемах: навчальний посібник. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2017. 322 с.

21. Чаус В. М. Соціально-психологічні наслідки розподілу прав власності в акціонерних товариствах та формування ефективного власника. *Науковий вісник НЛТУ*. 2004. Вип. 14.7. С. 367-372.

22. Черпак А. Є. Суб'єкти та об'єкти корпоративного контролю в умовах трансформації економіки. *Ринок цінних паперів України*. 2004. № 1-2. С. 29-39.

23. Черпак А. Є. Розвиток корпоративного контролю в умовах трансформації економіки: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01. Київ, 2006. 20 с.

24. Чуб О. Банки на ринку корпоративного контролю: проблеми оцінки вартості бізнесу. *Вісник Національного банку України*. 2008. № 10. С. 54-56.

25. Brealey R. A., Myers S. C. Principles of Corporate Finance. *McGraw Hill*. 2001. P. 85-94.

26. Гуцалюк О. М., Гаврилова Н. В., Котлубай В. О. Сучасні особливості управління ризиками в контексті стратегічного розвитку підприємства. *Вісник*

економічної науки України. 2021. № 1 (40). С. 74-79. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1\(40\).74-79](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1(40).74-79).

27. Hutsaliuk O. M., Bondar Iu. A., Popov O. E. Forming of Investment Attractiveness and Providing of Economic Efficiency of Corporate Integration Association. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. № 2 (68). С. 79-85. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-2\(68\)-79-85](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-2(68)-79-85).

28. Гуцалюк О. М., Бондар Ю. А., Григораш С. Ю. Вибір технологій управління корпоративною інтеграцією промислових підприємств. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2023. № 2 (28). С. 41-51.

References

1. Belianevych, O. A., Myahkyi, A. V. (2017). *Korporatyvne upravlinnia za zakonodavstvom Ukrainy: teoretyko-prykladni problemy* [Corporate governance under Ukrainian legislation: theoretical and practical issues]. Kyiv, Institute of Private Law and Entrepreneurship named after Academician F. H. Burchak of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. 320 p. [in Ukrainian].

2. Honcharov, V. M., Zos-Kior, M. V., Ilyin, V. Yu. (2011). *Korporatyvne upravlinnya* [Corporate governance]. Luhansk, Etalon-2. 645 p. [in Ukrainian].

3. Yevtushevskiy, V. A. (2006). *Korporatyvne upravlinnia* [Corporate governance]. Kyiv, Znannia. 406 p. [in Ukrainian].

4. Zadykhailo, D. V., Kibenko, O. R., Nazarova, H. V. (2003). *Korporatyvne upravlinnia* [Corporate governance]. Kharkiv, Espada [in Ukrainian].

5. Zaitseva, T. H. (2008). *Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm rozpodilu ta realizatsii korporatyvnoho kontroliu v aktsionernykh tovarystvakh* [Organizational and economic mechanism for the distribution and implementation of corporate control in joint-stock companies]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv, KhNU. 24 p. [in Ukrainian].

6. Ihnatyieva, I. A., Harafonova, O. H. (2013). *Korporatyvne upravlinnia* [Corporate governance]. Kyiv, CEL. 600 p. [in Ukrainian].

7. Kovalska, K. V. (2005). *Stratehiia vnutrishno korporatyvnoho upravlinnia na pidpriemstvakh Ukrainy* [Strategy for internal corporate governance in Ukrainian enterprises]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. 18 p. [in Ukrainian].

8. Kozachenko, H. V., Voronkova, A. E., Koreniev, E. N. (2001). *Osnovy korporatyvnoho upravlinnia* [Fundamentals of corporate governance]. Luhansk, Publishing House of SNU [in Ukrainian].

9. Kuzmin, O. Ye., Chernobai, L. I., Bosak, A. O., Skibytskyi, O. S., Koliskyn, M. V., Hataliak, Z. P., Mukhan, O. V. (2004). *Korporatyvne upravlinnia* [Corporate governance]. Lviv, Lvivska politekhnika. 172 p. [in Ukrainian].

10. Low, J. (2020). *Aktsionerni tovarystva u SShA ta krainakh Yevropeiskogo Soyuzu* [Joint-stock companies in the USA and European Union countries]. Kyiv. 220 p. [in Ukrainian].

11. Lukach, I. V. (2008). *Praveve polozhennia kholdingovykh kompaniyi* [Legal status of holding companies]. Kyiv, Yurinkom Inter. 240 p. [in Ukrainian].

12. Mayer, K. (2021). The future of corporations and the economy of goals. *European Corporate Governance Institute – Finance Working Paper*, No 710/2020. Forthcoming in *Journal of Management Studies*. Retrieved from: <https://ssrn.com/abstract=3731539>.
13. Metodichni rekomendatsii shchodo zastosuvannya poniattia kontroliu: Rishennia AMKU vid 01.11.2018 r. [Methodological recommendations on the application of the concept of control: Decision of the Antimonopoly Committee of Ukraine dated November 1, 2018]. Retrieved from <https://amcu.gov.ua/npsa/metodichni-rekomendaciyi-shchodo-zastosuvannya-ponyattya-kontrolyu> [in Ukrainian].
14. Nazarova, H. V. (2003). Struktura vlasnosti v modeliakh korporatyvnoho kontroliu promyslovosti [Ownership structure in models of corporate control in industry]. *Finansy Ukrainy – Finances of Ukraine*, 9, pp. 62-70 [in Ukrainian].
15. Osypenko, O. V. (2013). Korporatyvnyi kontrol: ekspertni problemy efektyvnoho upravlinnia dochirnimi kompaniiamy. Knyha 1. Vstanovlennia korporatyvnoho kontroliu [Corporate control: expert issues of effective management of subsidiaries. Book 1: Establishing corporate control]. Kyiv. 119 p. [in Ukrainian].
16. Pro aktsionerni tovarystva: Zakon Ukrainy vid 27.07.2022 r. № 2465-IX [On joint-stock companies: Law of Ukraine dated July 27, 2022 No. 2465-IX]. (2023). *Vidomosti Verkhovnoi Rady – Bulletin of the Verkhovna Rada*, No. 18-19, Art. 81. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1985> [in Ukrainian].
17. Pro banky i bankivsku diialnist: Zakon Ukrainy vid 07.12.2000 r. № 2121-III [On banks and banking activity: Law of Ukraine dated December 7, 2000 No. 2121-III]. (2001). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, No. 5-6, Art. 30. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> [in Ukrainian].
18. Pro derzhavne rehuliuвання rynkiv kapitalu ta orhanizovanykh tovarnykh rynkiv: Zakon Ukrainy vid 30.10.1996 r. № 448/96-VR [On state regulation of capital markets and organized commodity markets: Law of Ukraine dated October 30, 1996 No. 448/96-VR]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady – Bulletin of the Verkhovna Rada*, No. 51, Art. 29. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
19. Pro zakhyst ekonomichnoi konkurentsii: Zakon Ukrainy vid 11.01.2001 r. № 2210-III [On the protection of economic competition: Law of Ukraine dated January 11, 2001 No. 2210-III]. (2001). *Vidomosti Verkhovnoi Rady – Bulletin of the Verkhovna Rada*, No. 12, Art. 64. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> [in Ukrainian].
20. Smitiukh, A. V. (2017). Korporatyvne pravo u skhemakh [Corporate law in schemes]. Odesa, Odesa National University named after I. I. Mechnikov. 322 p. [in Ukrainian].
21. Chaus, V. M. (2004). Sotsialno-psykhologichni naslidky rozpodilu prav vlasnosti v aktsionernykh tovarystvakh ta formuvannya efektyvnoho vlasnyka [Socio-psychological consequences of the distribution of ownership rights in joint-stock companies and the formation of an effective owner]. *Naukovyi Visnyk NLTU – Scientific Bulletin of the Lviv National Forestry University*, 14.7, pp. 367-372 [in Ukrainian].
22. Cherpak, A. Ye. (2004). Subiekty ta obiekty korporatyvnoho kontroliu v umovakh transformatsii ekonomiky [Subjects and objects of corporate control in the context of economic transformation]. *Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy – Stock Market of Ukraine*, 1-2, pp. 29-39 [in Ukrainian].
23. Cherpak, A. Ye. (2006). Rozvytok korporatyvnoho kontroliu v umovakh transformatsii ekonomiky [The development of corporate control in the context of economic transformation]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. 20 p. [in Ukrainian].
24. Chub, O. (2008). Banky na rynku korporatyvnoho kontroliu: problemy otsinky vartisty biznesu [Banks in the corporate control market: issues of business valuation]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy – Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 10, pp. 54-56 [in Ukrainian].
25. Brealey, R. A., Myers, S. C. (2001). Principles of Corporate Finance. (pp. 85-94). McGraw Hill.
26. Hutsaliuk, O. M., Havrylova, N. V., Kotlubay, V. O. (2021). Suchasni osoblyvosti upravlinnia ryzykamy v konteksti stratehichnoho rozvytku pidpriemstva [Modern Features of Risk Management in the Context of Strategic Development of the Enterprise]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 1 (40), pp. 74-79. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1\(40\).74-79](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2021.1(40).74-79) [in Ukrainian].
27. Hutsaliuk, O. M., Bondar, Iu. A., Popov, O. E. (2022). Forming of Investment Attractiveness and Providing of Economic Efficiency of Corporate Integration Association. *Ekonomichniy visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 2 (68), pp. 79-85. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-2\(68\)-79-85](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-2(68)-79-85).
28. Hutsaliuk, O. M., Bondar, Iu. A., Hryhorash, S. Yu. (2023). Vybir tekhnologii upravlinnia korporatyvnoiu intehratsiieiu promyslovykh pidpriemstv [The choice of management technologies for corporate integration of industrial enterprises]. *Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu nafty i hazu. Seriya: Ekonomika ta upravlinnia v naftovii i hazovii promyslovosti – Scientific Bulletin of the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. Series: Economics and management in the oil and gas industry*, 2 (28), pp. 41-51 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.04.2024

Формат цитування:

Франко О. І. Теоретичні підходи до визначення економічної сутності корпоративного контролю в акціонерних товариствах. *Вісник економічної науки України*. 2024. № 1 (46). С. 74-81. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2024.1\(46\).74-81](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2024.1(46).74-81)

Franko, O. I. (2024). Theoretical Approaches to Determining the Economic Essence of Corporate Control in Joint-Stock Companies. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 1 (46), pp. 74-81. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2024.1\(46\).74-81](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2024.1(46).74-81)